Vilties galia

Penelopė dvidešimt metų laukė iš Trojos grįžtančio Odisėjo. Odisėjo klajonėms ir Penelopės meilei Homeras paskyrė nemirtingąjį epą. Ką Homeras parašytų šiandien apie Moterį, Motiną, kuri laukia sugrįžtančio vyro, savo penkių vaikų tėvo daugiau kaip keturiasdešimt metų? Laukia savo šeštojo — po širdimi slėpto, bet taip ir neišsaugoto kūdikio tėvo, kurį daugiau kaip prieš 40 metų ankstų rytmetį šautuvų buožėmis iš namų išsivarė stribai. Pats vyriausias sūnelis — septynerių metų! — apsikabino tėvo kojas: "Tėtelį, nepalik..." tėtelį nepalik!.." Akmuo būtų ištirpęs nuo šių žodžių!

Daugiau kaip keturiasdešimt metų praėjo nuo tos dienos, kai jį — Vladą Žilviną, Sendvarių kaimo ūkininką, bolševikiniai budeliai nukankino čia, Rietave, šalia tvenkinio, kuriuo mėgstame pasigrožėti. Daugiau kaip keturiasdešimt metų jo laukia žmona Genovaitė Žilbinienė žinodama, kad niekada nebesulauks.

...Kai eisite alėja Raudonųjų vartų link ir pamatysite po palinkusia liepa šalia gėlių krepšelio klūpančią močiutę, virpančiomis rankomis nuo vėjo bedangstančią žvakės liepsnelę, žinokite, tai Ji — Genovaitė Žilbinienė, Vlado Žilbino žmona, Jo vaikų motina. Kai pamatysite Rietavo parko vakarinėje pusėje į kiekvieną žemės kauburį ar įdubimą su viltimi besižvalgančią moterį, žinokite, tai Ji — Genovaitė Žilbinienė — ieško vyro kapo ar bent Jo kančios pėdsakų.

Kai aplankysite pailsusią, kaip obelis išbalusią moterį, besglaudžiančią vidurinės mokyklos bendrabučio kambarėlyje, kur ant stalo, šalia rašytojų Kazio Sajos, Aleksandro Pakalniškio knygų ir laiškų, šalia maldaknygės ir rožančiaus, šalia degančios žvakės stovi puokštelė padabintas geraširdžio vyro portretas, jūs žinosite, kad ši moteris — Genovaitė Žilbinienė.

Ką Homeras šiandien parašytų Jos Meilės ir Ištikimybės atminimui?.. Spėlionė...

Vytas RUTKAUSKAS

Genovaitė ŽILBINIENĖ.

Vyto RUTKAUSKO nuotr.

x x x

Iš Genovaitės ŽLIBINIENĖS atsiminimų:

Po karo prasidėjo sunkūs, varginantys metai. Turėjome sodybą, 35 ha žemės Kungių kaime, Rietavo valsčiuje. Valdžia vertė stoti į kolūkį, uždėjo dideles prievoles. Auginome 5 mažamečius vaikus (2 mirę).

Apie 1950 m. stipriai veikė miško broliai. Vyrą Vladą saugumas pakvietė tardymui [tarė, **kad turim ryšį su miškiniais. Tais pat metais du mano vyro brolius per vieną dieną sušaudė. Mūsų šeimą vadino banditų išperomis.**

1951 m. birželio mėn. prie mūsų įsančiame miške įvyko susišaudymas. Miškas nuo sodybos buvo susišaukiamai. Pasitarnavo Sendvarių pradinėje mokykloje dirbęs mokytojas. Jis buvo nevietinis, neseniai atsikėlęs. Prisiplakė prie miškinių. Nešė jiems valgyti, vaišino. Paskui juos "sutvarkė": į degtinę kažką įpylė (pati paragavau). Išgėrusiems išsiplėtė akių vyzdžiai, jie nusilpo, nuleipo. Kai kurie vėmė ir suprato, kad kažkas ne taip. Šitaip kalbėjo vadas Gečas Vladas, Sungaila Juozas, Armalis Cezaris. Vaišintojas netrukus atsiprašė, esą atvažiavę pas jį iš Švietimo skyriaus, ir išėjo.

Tuo pat metu pradėjo važiuoti valdiškos mašinos, kareiviai kasė apkasus. Matyt, manė, kad miškinių labai daug. O jų buvo 12, kiti buvo išėję į Pivorių kaimą. Tarp miškinių buvo 2 moterys: Rupšienė Aurelija — Gečo sesuo ir Laurinavičiūtė Kazė.

Iš apgirdytųjų liko gyvi tik keli: abi moterys ir Pocius Albertas. Juos vėliau teisė. Atlikę bausmę, jie grįžo.

Mažeika Julius, Gira Vladas, mažiau nuodų paveikti, pirma pasitraukė iš tos kompanijos ir taip pat išliko. Mažeika buvęs palindęs po šienu griovy, priešai praėję pro pat šalį nepastebėję. Jauniausias, slapyvardžiu Zuikiukas, jojo į Pivorių kaimą pranešti savo draugams apie pavojų.

Po susišaudymo visus miško brolius suvertė į vežimą, gyvuosius apačion, ant viršaus nušautuosius. Šitaip vežė iki Medingėnų, apie 7 km, iš ten mašina nuvežė į Rietavą, į saugumo kiemą. Gyvuosius suvarė į rūsį. Teisė juos Klaipėdoje.

Po tų įvykių prasidėjo suėmimai. Išvakarėse, tiesa, vienas stribas (dabar miręs) perspėjo, kad bus ieškoma. Vyras išėjo, sutemus jam pasirodė, kad viskas nurimę, galima grįžti. Parėjo stribams tiesiai į nagus. Sueminas buvo gru pinis. Stribų atvyko daug, jie pasiskirstė grupėmis. Iš apylinkės išvedė 17 žmonių. Kai kurie grįžo (3). Naktį pažadino saugumietis iš Rietavo. Kai vyrą suėmė (birželio 12), dar varė į mišką, reikalaudami parodyti "banditų" bunkerį. Tuo tarpu mane kiti tardė. Spardė pakaustytais batais į basas kojas, šnypštė, rovė plaukus. "Pristpažink, kad buvo bunkeris pas jus", — šaukė.

Parvarę iš miško vyrą, mane užtaisipino ant aukšto, kad neįdėčiau jam valgyti. Tada turėjom 5 vaikus. Vyresniajam Vincui buvo 9, mažajam - 3 metai (2 mergaitės, 3 berniukai). Aš pati buvau nėščia su šeštuoju. Išvedė tėvą, Vincukas bėgo iš paskos verkdamas ir šaukdamas, stribas šovė. Vaikas parkrito, gal tik gąsdino. Parpuolė Vincelis iš baimės.

Nešdavau vyrui maistą į Rietavą 13 km. Pasiimdavau kartu vyresnių vaikų.

Birželio 16 Šniauka Bronius (vienas iš tų trijų paleistųjų) atėjęs sako, kad nebeneščiau vyrui valgyti, kažin ar jam bereikia. Aš puoliau klausinėti, kad pasakytų aiškiau. Tada jis, žiūrėdamas į vaikus, tarė: "Nebeturit tėvelio, nebeneškit nieko..."

Įsidėjau maisto ir birželio 17 dieną, prieš aušrą su dviem vaikais vis tiek išėjau į Rietavą. Kai atėjau, stribas nusijuokė: "Eik, eik, patalpins ir tave." Dar nebuvo 9-tos valandos. Išėjau į lauką. Susitikau pažįstamų nuo Tverų: "Eik, rasi paprūdy." Stribas pasakė, kad, kol kalbėjausi, vyrą išvilko dar gyvą. Mosavęs rankomis velkamas. Nuėjau prie prūdo, vyro neberadau. Tik kraujo dėmės, apipultos musių. Parėjau ir viską papasakojau artimiesiems. Su vyro broliu Antanu Žilbinu ir savo mama pasikinkę arklius važiavom atsiimti lavono. Nedavė. Mama labai prašė sakydama, kad vaikai turi turėti nors tėvo kapą. Veltui. Nei ašaros, nei žodžiai jų nesujaudino.

Namie dvi naktis giedojom kalnus už mirusį. Užpirkom mišias. Mums meldžiantis pasibeldė ir įėjo kunigas Liulys. Paprastai apsirengęs, kad neatkreiptų nereikalingų akių dėmesio. Jis buvo klebonavęs Medingėnuose, gerai pažinojo vyrą. Dabar dirbo Stalgėnuose. Pasimeldė. Kun. Liulys daug man padėjo, patardavo, kaip elgtis, ką kalbėti, kaip atsakyti tardant.

Po vyro netekimo prasidėjo man visų baisiausias laikas. Maždaug 8 mėnesius buvau tardoma ir vėl paleidžiama. Gyvenau kaip ant peilio ašmenų.

Pasiimti tardymui ateidavo paprastai prieš naktį. Jie būdavo trise. Vesdavosi į Rietavą 13 km. Būdavo, patys važiuos susigulę vežiman, o aš eidavau pėsčia. Vieną kartą šitaip ėjom dviese su Saudargiene. Ją varė dėl prievolės. Išlaikydavo įvairiai. Kartais tą pačią naktį paleisdavo, kartais kelias dienas išbūdavau. Vis kankindavo, mušdavo. Liepdavo atsisesti ant kėdės krašto. Tada kėdę batu paspirdavo, nuvirsdavau, jie spardydavo, plaukus raudavo. Kartą grįžau pas mamą į Vatušius (Rietavo priemiestis) sukruvinta, nupeštais plaukais, į žmogų nepanaši. Mama persigando.

Iš tos miško brolių kompanijos trys buvo likę gyvi. Jie domino saugumiečius, tad šie norėjo iš manęs gauti žinių. Verkdavau, sakydavau, kad būnu su vaikais ir nieko nežinau. Rodos, 8 kartus šitaip buvau tardoma. Tiek pat kartų ateidavo manęs parsivesti. Ne kartą norėjau nusižudyti. Sulaikydavo mintis apie vaikus. Kaip jie gyvens, kas bus su jais? Buvau juk nėščia. Mane suėmę, ateidavo stribai į namus pas vaikus. Gąsdindavo, klausinėdavo, kur miškiniai, liepdavo parodyti jų buveinę. Įsakydavo duoti lašinių, degtinės vis pašiepdami: "Juk laikot banditams".

* * *

Pacituosiu dukters O. ŽLIBINAITĖS-LAPIENĖS atsiminimų apie savo vaikystę nuotrupas: **"Prasidėjo mamos tardymai. Beveik kiekvieną dieną — į Rietavą. Pareidavo vis sumušta, plaukai nurauti. Kelis kartus mama vedėsi mus, mažuosius, į tardymą Rietave. Kai mamą išvesdavo tardyti, mes labai verkdavome, ir jos taip baisiai nebemušdavo. Mums duodavo žaislų ir valgyti, kad nepajustume, kada mamą išveda. Tuo metu valgyti gauti ir dar skaniai.. Vaikas viską pamiršdavai. Bet neilgai. Motinos pasigesdavom, pradėdavom šaukti mamą. Nuo to laiko mamai daugiau neleido mūsų atsivesti. Mes jiems trukdėme mamą mušti. O jie mušė be gailesčio.**

O apie tėvelį ir šiandien tikrai nežinau, ar jį nušovė, ar kitaip nužudė, žinau, tik ką žmonės pasakojo. Žinau, kad jam jokio teismo nebuvo. Buvo nužudytas ir įmestas kaip koks gyvulys į duobę ar į vandenį. Gerai atsimenu, kaip mes eidavome prie Rietavo esančio prudo ir verkdavome, kad ten musų tėvelis. O kur jis tikrai nežinojome ir dabar nežinome. Ir prie prūdo galėjai nueiti tik tada, kada nematė žiaurūs to meto žmogžudžiai.

Kiek kartų stribai buvo dar pas mus atėję! Viską, ką turėjome, išnešė ir vis ieškojo "banditų". Net ir stalčiuose jų būta. Labai gerai atsimenu, kai tėvelį išvedė. Jie sakė: "Apsivilk gerais drabužiais." Tėvelis išbučiavo visus, ir daugiau aš jo nemačiau. Ir šiandien niekaip nesuprantu, už ką ir kodėl.

O kokie buvo laikai! Valgyt nebuvo ko. Verkdavome, prašydavome mamos. O ką ji galėjo duoti! Valgydavome ne tik nuskurstas bulves, bet ir virtas bulvių lupenas. Pašalpos gaudavome po kelis rublius, ir tų, pasakė, banditų išperom nereikia. Tik Dievui padedant mes nešmirėme. Buvo gerų žmonių. Apylinkėje pirmininku dirbo Ašmontas Kazys. Atveždavo mums, našlaičiams, miltų, kruopų. Tada būdavo šventė.

Sako, kentėjo tremtiniai. Taip, tikrai. Bet ne mažiau ir mes, likę čia. Penki nepilnamečiai kitokio vardo negirdėjome kaip "bandito išpera". Didesni paaugę, kaip kokie pavargėliai, nuplyšę, basi ganėme karves, žąsis, kad gautume pavalgyti ar kokį rūbelį į mokyklą einant užsivilkti.

Mama liko be sveikatos, gavo invalidumą, 28 rublius. Jų reikėjo užtekti vaistams ir vaikams išmaitinti. Mūsų mama tiek vargo iškentė, tiek nuoskaudų, tiek dirbti reikėjo, kad uždirbtų mums penkiems. Nejaugi ji nenusipelnė didesnės kaip 70 Lt pensijos? Tremtiniai gauna už ištrėmimo laiką, o kas atlygins mūsų mamai už tuos žiaurius laikus?.."

* * *

Iš G. ŽLIBINIENĖS pasakojimo:

Paskutinį kartą, kai mane išvedė, pasodino Klaipėdos kalėjiman. Išlaikė 7 mėnesius. Gal to būtų neužtekę, bet man atėjo laikas gimdyti, todėl ir paleido. Vaikai tuo metu buvo pas kaimynę Mikutienę, paskui pas mamą. Parvažiavau iš kalėjimo ir aš pas juos, bet sesuo priekaištavo, todėl su vaikais grįžome į savo sodybą. Gimdžiau savo namuose. Mergytė Aldonėlė buvo silpna. Susirgo plaučių uždegimu ir netrukus mažutė mirė.

Man esant kalėjime, geruosius daiktus, rūbus mama nunešė pas kaimynus Mikutienus. Jie turėjo 10 ha žemės. Juos išvežė į Sibirą. Viskas žuvo. Palikau: kaip stovinti. Namai tušti, išvogti, išdaužytais langais. Gerieji kaimynai Mikučiai išvežti. Būtų ir mane išvežę su vaikais, bet tuo metu nerado namie. Gerų žmonių dėka nepražuvau. Kunigas Liulys davė pinigų, lašinių.

Pavasarį gegutė kukuoja, visi sėja, o aš neturiu ko berti į žemę. Padėjo aplinkiniai žmones. Šniaukai atvežė bulvių, morkų, svogūnų. Brigadininkas davė miltų maišą, žirnių, kolūkis sėklų. Pasisėjau miežių. Gavau 2 paršelius. Kaimynė Jonušauskienė Barbora davė ožką, bet ne veltui. Prašė vaikus kirsti ir kapoti šakas, kas tokiems vyrams dar buvo per anksti. Atėjo kita kaimynė Vilkienė ir sako: "Duodu karvę". Karvė atsivedė veršiuką. Veršelį Vilkienė leido užsiauginti sau, o karvę grąžinau. Rudenį turėjom visko, bado nebebuvo. Padėjo man ir vienuolis iš Medingėnų. Visi jį vadinom Tėveliu. Per šeštines su vaikais ėjome į atlaidus. Kad ir basus, vedžiausi visus penkis. Tėvelis pamatė vaikus ir pasivadino. Mažieji nėjo, nenorėjo palikti mamos. Jiems Tėvelis davė pinigų, o didžiuosius pavalgydino ir aprengė, pastuntęs savo šeimininką nupirkti rūbelių, batelių. Už duotus pinigus nusipirkom duonos, mėsos.

Po Klaipėdos kalėjimo tardymai pasibaigė. Dar buvo kartą atvažiavęs Rietavo partorgas su dviem stribais. Apėjo, apžiūrėjo viską ir paliko ramybėje. Vėl pasirodė šis vyras tik mokesčių rinkti. Aišku, pinigų jam nedaviau, neturėjau. Jis niekuo tvartan. Paršeliai jau buvo užaugę [illegible]. Partorgas pasakė, kad [illegible] **sias ir kartu su kolukio kiaulėm nuvešią parduoti.** *Pinigus grąžinsią.* Grąžino, rodos, 12 rub. Pasakė: "Kitką paėmėm obligacijomis". Nusipirkau duonos, cukraus ir silkės tiek teišėjo iš kiaulės. Veliau sužinojau, kad parsą paskerdė ir gardžiavosi gerdami alkoholį.

Vaikai augo. 13-os metų vyresnysis jau ėjo į kolūkį, vagojo bulves. Kaimyne juokdavosi, kad vagotojas vos kyšo iš vagos. Mažesnieji gane kolūkio karves, bet nieko negaudavo. Tada kolūkiečiams mažai likdavo. Dogaudavom, grybaudavom, ir taip pragyvenom.

Kai vaikai užaugo ir išsiskirstė kas sau, likau viena. Kartkartėmis gyvendavau su anuke Nijole, kuri laiką buvau priėmusi aklą moterį, kuri vėliau mirė. Rodos, viskas susitvarkė į gerąją pusę, bet atėjo kita neganda. Kaime vis dažniau pasirodydavo vagys. Jie siausdavo ne po vieną, o po 3-4. Ateidavo ne tik pas mane, bet ir pas kaimynus. Apšvarindavo, pasiimdami maisto produktus, geresnius daiktus, rūbus, atimdavo pensiją, gąsdindavo. Pas mane pirmą kartą neprašyti svečiai atėjo man nesant namie. Įlipo pro langą ir išnešė lašinius, tranzistorių. Antrą kartą atėjo, kai buvau namie. Kaip ir tie, saugumiečiai, muše, spardė, gąsdino. Apalpau. Gulėjau sukruvinta, net negirdėjau, kada jie išėjo. Atsipeikėjusi bijojau namie pasilikti, išbėgau naktį ir slepdamasi atsiguliau miežiuose. Kyte sutikau kaimyną Strauką. Pamatęs mane vienplaukę, sukruvintą, ėmė klausti, kas atsitiko. Buvo išnešti drabužiai, skareles, lašiniai, vaikų nupirktas tranzistorius. Skareles vėliau žmonės rado pamiškėj numestas.

Mūsų apylinkėj vieną senelę be laiko vagys nuvarė į kapus. Atėję draskė ją, išprievartavo, ieškojo pinigų. Bijojau kaime bebūti, o ir vaikai ėmė kalbėti, kad išsikelčiau. Dabar gyvenu Rietave.

Užrašė Monika POCIŪTĖ

1992 02 05